

INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING XORIJ AMALIYOTI**Jo`rayev Farxod Rustamovich**

*Termiz davlat universiteti iqtisodiyot va turizm fakulteti
Iqtisodiyot (Tarmoqlar va sohalar boyicha) talim yo`nalishi
2-kurs magistranti*

Investitsiyalarni jalb etishda asosiy yo'l xaritasi hisoblanayotgan O'zbekiston Respublikasining 2035-yilgacha rivojlanish Strategiyasining konsepsiyasini, "Buyuk kelajak" Xalqaro nodavlat va notijorat tashkiloti tomonidan ko'rsatib berilgan ma'lumotlariga asosan 2020-yilda O'zbekistonda jami investitsiyalarni hajmi 2019- yilning shu davriga nisbatan 101,5 foizni yoki 6,6 mlrd. dollarni tashkil etdi. Bu ko'rsatkichlarga "O'zbekistonning 2035 yilgacha rivojlanishi konsepsiyasi" loyihasi to'g'ri yo'lga quyilganidan dalolat beradi. Albatta, bu hisob kitoblarga asoslangan kelajak rejalar va bu rivojlanishni ta'minlash ko'plab muammoli munosabatlarni hal qilish orqaligina amalga oshirilishi mumkin bo'ladi.

Xorijiy investitsiyalarni jalb etuvchi mamlakatlar iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri va portfel investitsiyalar turlicha ta'sir ko'rsatadi. Ushbu holat bu turdagi investitsiyalarni iqtisodiyotga jalb etishda kulaylik yaratuvchi omillarning turli mamlakatlarda bir-biridan farqlanishiga olib keladi. Shu bilan birga ushbu omillar umumiy belgilarga ham egadir.

Mamlakatning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar uchun jozibadorligini ta'minlab beruvchi omillar asosida J.Danning tomonidan ishlab chiqilgan va «eklektik paradigma» nomini olgan kontseptsiya yotadi. Ushbu kontseptsiya quyidagilarga asoslanadi:

- mulkchilik xuquqi sohasidagi qiyosiy afzalliklar (xususan, boshqaruv bilan bog'liq o'z texnologiyalari yoki afzalliklarning bo'lishi);
- mamlakatda mahalliy afzalliklarning bo'lishi (masalan, ichki bozor sig'imining kattaligi, ishlab chiqarish xarajatlarining pastligi, infratuzilmaning rivojlanganligi, ishchi kuchi malakasi va qiymati);
- firma ichki aloqalaridagi maksimal afzalliklar, mustaqil investorlar va retsipientlar o'rtasida raqobatning mavjudligi.

Birinchi va uchinchi shart firma xususiyatlarini ifodalasa, ikkinchi shart mamlakatdagi investitsiya muhiti bilan bog'liq xususiyatlarni aks ettiradi. Qabul qiluvchi mamlakat faqat birinchi afzallikka ega bo'lsa, investor ichki bozorga kirish uchun litsenziyalash yoki patentlarni sotish strategiyasini tanlaydi. Agar birinchi va uchinchi shartlar bajarilsa, qabul qiluvchi

mamlakat uchun to'g'ridan- to'g'ri xorijiy investitsiyalar kapital qo'yilmalarning eng afzal shakli hisoblanadi va ushbu xilda ikkinchi omil ham hisobga olinadi.

Jahon amaliyoti ko'rsatishicha, turli mamlakatlar o'rtasida milliy iqtisodiy va siyosiy shart-sharoitlarda ma'lum farqlar mavjud. Shuning uchun mamlakatning investitsiya muhiti quyidagi omillar harakati asosida shakllanadi:

- makroiqtisodiy omillar;
- iqtisodiyotni tartibga solishning xuquqiy rejimi;
- tadbirkorlik muhiti.

Xorijiy investitsiyalarni qabul qiluvchi mamlakat iqtisodiyotining jozibadorligini belgilovchi muhim omil mamlakatning turli xil tabiiy resurslar bilan ta'minlanganlik darajasi hisoblanadi. Shu vaqtga qadar transmilliy korporatsiyalar asosan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar yordamida emas, balki noaktsiyadorlik shartnomalari tuzish asosida resurslar qazib olishda ishtirok etib kelmokda. Shu bilan birga XX asr 90-yillarining ikkinchi yarmida qazib olish sanoatiga yo'naltirilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning hajmi biroz qisqardi.

Transmilliy korporatsiyalar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar ko'rsatishicha, mamlakatdagi investitsiya muhitini belgilovchi eng muhim omillardan biri - qabul qiluvchi mamlakat ichki bozorining sig'imi hisoblanadi.

Ushbu ko'rsatkich yalpi ichki mahsulot hajmi va aholi jon boshiga to'g'ri keluvchi daromadlar bilan o'lchanadi. Katta sig'imga ega bulgan bozor firmaga iqtisodiyot ko'lami, sig'imi afzalliklarini amalga oshirish imkonini beradi.

Makroiqtisodiy omillar tarkibiga retsipient-mamlakatdagi siyosiy barkarorlik va milliy valyuta almashuv kursining o'zgarishi ham kiradi.

Mamlakatning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar uchun jozibadorligi qulay va barkaror xuquqiy rejim, xorijiy investorlarga mulkini milliylashtirish xavfidan kafolatlar berilishi va uning xuquqlarini kamsitmaydigan rejim yaratilishi bilan belgilanadi.

Investitsiya muhitiga ta'sir kiladigan uchinchi guruh omillarni mamlakatda shakllangan umumiy tadbirkorlik muhiti omillari (solik, tizimi, ishlab chiqarish xarajatlari darajasi, ishchi kuchi malakasi darajasi, munosib infratuzilmaning mavjudligi, ilg'or texnologiyalar va innovatsiyalardan foydalanish imkoniyatlari) tashkil qiladi.

2019-2021 yillardan rivojlanayotgan mamlakatlarga jami kapital oqimi hajmi 1 trln. AQSh dollariga teng bo'lgan, bunda, to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar 612 mlrd. AQSh dollariga, portfel investitsiyalar xajmi 224 mlrd. AQSh dollariga, boshqa investitsiyalar esa 214 mlrd. AQSh dollariga teng

bo'lgan. Jami investitsiyalar hajmida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning salmog'i 58 foizni tashkil etgani holda 2017 yilga nisbatan 6,6 foizga oshgan.

Mamlakatimizda investitsiya muhitini yanada yaxshilash, xususiylashtirish orqali ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, texnik jihatdan qayta jihozlash va rekonstruktsiya qilish, respublikamizning ortiqcha ishchi kuchi mavjud bo'lgan mintaqalarida yangi ish joylarini yaratish dasturlarini amalga oshirishga to'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalarni keng jalb etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;

1. Vaxabov A.V., Xajibakiev Sh.X., Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. – T.: «Moliya», 2010. –b. 139-147.
2. Вахобов А.В., Г.Х.Разикова, Ш.Х.Хаджибакиев Иностранные инвестиции и модернизация национальной экономики. Т.: «Молия» 2011 г. - 124 с.
3. Зубченко Л.А. Иностранные инвестиции. Учебное пособие. – М.: Книгодел, 2010 г. – 184 стр.
4. Игонина Л. Инвестиции– М.: Магистр, 2014. – 752 с.
5. Ивасенко А.Г. Инвестиции: источники и методы финансирования. – М.:Изд.—Омега Л , 2009 г. – 261 стр.
6. Karimov N.G', Xojimatov R.X. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish" Darslik. - TDIU, 2011-B. 31.